ניזיל אפיתחא דבי זוטת · מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול משום דכתיב לא תקרב אל פתח ביתה ומוקמי לעיל בעבודת כוכבים שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זוטת: **כל** העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה · מוכח מדכתיב "לא אלהי אמת" והדר כתיב "לא תורה" משמע דברישא קאמר אע"פ שיש בו תורה הוא כמי שאין לו אלהים:

ובגמילות חסדים לא עסק · תימה מאי פריך מלדקה הלא ב' דברים הם כדאמרינן בסוכה (דף מט:) לדקה לעניים גמילו' חסדים בין לעניים בין לעשירים וי"ל דמ"מ משמע ליה דמי שרגיל בזאת עוסק הוא גם בזאת: **אלא** א"כ ממונה עליה כו' · ומסתמא גם משלו היה עוסק עליה: **מעות** של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה · פירש"י לשון אחר מעות של סעודת פורים וקשיא כי לא מצינו בכל התלמוד שמזכיר מעות של סעודת פורים וגם (ו) שפירש רש"י מעות של פורים שהפרישם הוא לסעודת פורים שלו וחלקם ולא חזר ליפרע מארנקי של צדקה והזכירו לעומה על כך וקשה כי זה חסר מן הספר ומה המלוה שהוא ממה שלא חזר לגבות מארנקי של צדקה היה לו לומר וגם לשון לחשון שפירש מגבת פורים וחלקתי לעניים לצדקה ואני פרעתי משלי של פורים קשה דעיקר מלוה חסר מן הספר לכך נראה לר"י לפרש הארנקי הוה ממעות של פורים והיה סבור שהוא של צדקה ומזכר שהם של מגבת פורים ואפילו הכי לא חזר בעצמו וחלקם לעניים אע"פ שידע שלא היה בארנקי של צדקה כלום מפני שלא היה רוצה לגייסם מאחר שקבלם וזימנם להם ולפי זה עיקר המלוה היא בשעת חלוקה אע"פ שנזכר לא רצה לגייסם וודאי מסברא חזר ופרעם משלו לכים של פורים ולשון נתחלפו כמו (נ"ב דף יז:) לויב באיזב נתחלף לו פירוש שסבר לקחת לויב ולקח ליוב וכך היה סבור שהם של צדקה ונזכר שהם של מעות פורים: **רבן** של תרסיים אני · פ"ה גרדייס וכן מוכח כל הסוגיא אבל בסוכה פרק החליל (דף נא:) מוגה תרסיים בפני עצמן וגרדייס בפני עצמן ול"ל שלשה מיני תרסיים הם דגרדייס נקראין תרסיים כדמוכח הכא וגם טורפי נחשת נקראים תרסיים כדמוכח בפ' אלו טריפות (חולין דף מז:) דהעלה עליה מעלית של תרסיים והוא עור שמשימין לפניהם שלא יקלקלו בגדיהם והוא חם מאד והם אותם דפרק החליל (שם דף נא:) שמוגה כל האומניות בפני עצמן וגם במגילה פרק בני העיר (דף כו:) מעשה בבית הכנסת של תרסיים כי טורפי נחשת אין בני אדם יכולין לבבלם כדמשמע פ' המדיר (כתובות דף עז:) דקא חשיב ליה בהדי הכי דכופין אותם להוציא ועוד יש אומה אחת שהוא נקראו תרסיים כדאמרינן מגילה (דף יג:) בגתן ותרס שני תרסיים היו ומספרים בלשון טורסי: **אתיא** · פי' בקונטרס זיבורתא זכר זיבורתא נקבה ול"ל שאין ניכר כ"כ במין קטן שהם שני מינין כמו (חולין דף סב:) תרנגול ותרנגולתא דחגבתא הגה

דנכים יצריה · נשתנו יצרו לאיסור · **ניזיל** אפיתחא דבי זוטת ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא, כי מטו התם חזינהו [לזוונות], איתכנעו מקמייהו, א"ל מנא לך הא? א"ל מזימה תשמור עליך תבונה תנצרכה" א"ל רבנן לרבא מאי "מזימה" אילימא תורה דכתיב בה "זימה" ומתרגמינן עצת חטאין וכתיב הפליא עצה הגדיל תושיה, אי הכי זימה מבעי ליה? הא מדבר זימה תשמר עליך תורה תנצרכה.

ת"ר כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון א"ל ר' אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון אשריך שנתפסת על דבר אחד אוילי שנתפסתי על חמשה דברים א"ל רבי חנינא אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול, אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול – שאת עסקת *בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד] וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר "יומים רבים לישראל ללא אלהי אמת [וגו']" מאי "ללא אלהי אמת" שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, ובגמילות חסדים לא עסק ודתניא *רבי אליעזר בן יעקב אומר *לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון *הימנוה הוא דהוה מהימן, מיעבד לא עבד ודתניא *אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים מיעבד עבד, *כדבעי ליה לא עבד} אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא אמרו ליה תנית הכי? גנבת? אמר להו אי סייפא לא ספרא, ואי ספרא לא סייפא ומדהא ליתא הא נמי ליתא קרו לך רבי? רבן של תרסיים אני, אייתו ליה תרי קיבורי אמרו ליה הי דשתיא והי דערבא איתרחיש ליה ניסא אתיא זיבורתא אותיבא על דשתיא ואתאי זיבורא ויתיב על דערבא אמר להו האי דשתיא והאי דערבא, א"ל לא אתית לבי אבידן? אמר להו זקן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם, [אמרו]: ועד האידנא כמה סבי איתרמוס? אתרחיש ניסא ההוא יומא אירמס חד סבא, קא שבקת עבדך לחירות? אמר להו לא היו דברים מעולם, קם חד [מינייהו] לאסהודי ביה, אתא אליהו אידמי ליה כחד מחשובי דמלכותא, א"ל מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו, בהא נמי אתרחיש ליה ניסא וההוא גברא בישותיה הוא דקא אחוי ולא אשגח ביה, קם למימר להו, הוה כתיבא איגרתא דהוה כתיב מחשובי דמלכות לשדורי לבי קיסר ושדרוה על ידיה דההוא גברא, אתא אליהו פתקה ארבע מאה פרסי אזל ולא אתא, אתיוהו לרבי חנינא בן תרדיון באורייתא? אמר להו "כאשר צוני ה' אלהי", מיד גזרו עליו לשריפה ועל אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות – עליו לשריפה שהיה הוגה

מזימה · מלשון זמה: **תנצרכה** · תשמר: **מתרגמינן** · מתרגמים: **עצת חטאין** · עצה רעה: **הגדיל תושיה** · הרבה עצה: **אי הכי** · אם כן: **מבעי ליה** · צריך לומר: **מדבר זימה** · מדבר בזמה: **תשמר עליך תורה** · תשמר אותה: **תנצרכה** · תשמר: **מזימה** · (ג) מן הזמות: **תשמור עליך תורה** · דסיפיה דקרא "תבונה תנצרכה" מזימה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא ואמו אולכין הלך ודבר בדברי תורה: **על ה' דברים** · חמש עליות הן שולחין עלי: **כמי שאין לו אלוה** · להגן עליו: ה"ג מאי ללא (ד): ר' חנינא בן תרדיון גבאי של צדקה הוה: **מעות של פורים** · נדבה מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים ותנן (נ"מ דף עח:) אין העני רשאי ליקח מהן רלועה לסגלו: **נתחלפו לי במעות של צדקה** · וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים שהן לסעודת פורים **ואני פרעתי משלי** [את] של פורים ל"ל מעות פורים לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה: **גנבת** · גנב ולסניים היית: **מדסא ליפא** · כשם שאין הסני' בי דהא אין שתיהן באדם אחד כך אין חבירתו בי והאומר לכם עלי, שקבן גמלא בדבריו: **מ"מ קרו לך רבי** · הרי עליה שליש: **מרסיים** · גרדייס: **קיבורי** · פקעיות לימשל"ם: **בי דשתיא בי דערבא** · איזה של שתי ואיזה של ערב: **אמא דיבורא** · זכר לאותיבא על דערבא: **ואתאי זיבורא** · נקבה לאותיבא על דשתיא והכין שהוא גם הנעשה (ה) שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר: **לבי אבידן** · בית שאולכין ושותין לכבוד עבודת כוכבים ומזבלים זיבול לעבודת כוכבים ומפקחין על עסקיה לידע מה היא לריכה ומתגדבין: **עבדך לחירות** · והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית: **אידמי ליה** · לההוא גברא: **בישותיה הוא דקא אחוי** · דקעבר תרלה ותודיע שרשע אתה והוא יגלל ע"י כם: **הוה כמי כחוא חסוא (יומא) מיגרמא** · דבעו חשובי רומי לשדורי לקיסר על עסקינן שדרוה ההוא שעתא בידיה דההוא גברא: **פתקים** · אליהו וזרקו ד' מאה פרסי למטן לא ישוב [עוד לביתו] כמו (ר"ה דף כה:) שקל קלא פתק ביה: **עליו לשריפה** · למה נעשה כך לפי שהיה הוגה את הסם באותיותיו דורשו בארבעים ושתים אותיות ושמה בו מה שהוא חפץ: להתלמד

אמרו ליה אמאי קא עסקת באורייתא? אמר להו "כאשר צוני ה' אלהי", מיד גזרו עליו לשריפה ועל אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות – עליו לשריפה שהיה הוגה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ס"ק מזמה מדבר זימה: (ג) רש"י ד"ה זימה וכו' של זימטומטין הוא הוספת שהתרגום כ"ל ותיבת היא ממתק: (ג) ד"ה מזימה מדבר זימה מן הזמות: (ד) ד"ה ס"ג מאי ללא תורה פס"ד: (ה) ד"ה ואתא וכו' הגעשה לי שהשתי: (ו) תוס' ד"ה מעות וכו' וגם מה שפי' הש"ס:

מסורת הש"ס

פג א מיי' פ"י מהל' מתנות עניים הלכה ח סמג עשין קכב טוש"ע י"ד סי' רמט סעיף ז:

רבינו חננאל

בהאי דמיפצלא בבי זונות וניכפייה ליצרין ונקבל אגרא שנא' מזמה תשמור עליך מדבר ומה התורה תשמור עליך אבל עבודת כוכבים נכנס יצריה: ת"ר כשנתפש ר' אלעזר בן פרטא ור' חנניה בן תרדיון למינות אמר ר' אלעזר בן פרטא לר' חנניה אשריך שנתפשת על דבר אחד אני לי שנתפשתי על ה' דברים השכיבו אתה נתפשת על ה' דברים ואתה ניצול ובגמילות חסדים ואני נתעסקתי בתורה בלבד וכדרב דאמר כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה ת) מאי ללא תורה כל העוסק בתורה בלבד ואינו מתעסק במצות וגם להוציא הדין לאמיתו והתוראה כתקנה כאילו גם תורה אין לו: ומקשי' ורבי חנניה בן תרדיון לא נתעסק בג"ח ותתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר לעולם אל יתן אדם מעותיו בקופה אלא אם כן ממונה עליה כר' חנניה בן תרדיון ופרקינן אין ודאי היתומי הוה מהימן ואע"ג דהוה עביד חסדים כדתניא מעות של פורים נתחלפו לו במעות של צדקה והחלקם לעניים ונתן אחרים למעות פורים כמו שהיה ראוי לאדם עשיר כמותו לעשות לא עשה אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא אמרו לו מאי מעמא תנית וגנבת כלומר חכם שונה וגנב אמר להו דרך בני ישראל או סופר או בעל סייף שניהם באיש אחד אין נמצאין וכיון שאני בעל סייף (נם) איני חכם שונה אמרו לו והלא קוראין אותך רבי אמר להן גדול שבאורנים אני ולפיכך קורין אותי רבי של אורנים הביאו לפניו שתי פקעיות של סמרה אמרו לו איזו של שתי ואיזו של ערב נעשה לו נס ופרחה וישבה לה דערבא וזיבורא על של שתי אמר הא דשתיא הא דערבא: בי אבידן' פי' לשכה בבית עבודת כוכבים שלהן ומתקבצין שם כל בעלי חכמה ודנין בדברי חכמה עוד אמרו לו למה שיהרורת עבדך בדתן של ישראלי פי' פתקוהו בר' מאה פרסי שדרוהו פרוונקא במקום רחוק ת' פרסי' אתיוהו לר' חנניה בן תרדיון אמרו ליה אמאי עסקת באורייתא אמר להו כאשר צוני ה' אלהי נזרו עליו שריפה

ת) גי' רבינו פי' מאי ללא תורה ומפסר שכן פי' ג"כ גי' רש"י וכמו שכתוב בס"ח ומתנס מדברי הסוס' נראה דגרסי כגי' דיקן ודו"ק.

---

* בדיקין אין לאדם לפרוש את עצמו לדי נסיון דר' סנהדרין לקי. מולה שיהי "אמר רב לעולם אל יבא אדם עצמו לדי נסיון

* בלומר שוסקין בתורה ובל נמן מעשה בלבד - דומה לגה מאבא ע"ל רבא בסוגה דל כמי אלא אחר רבא תוכך בדיקנא דאיש (מגזרות) ומגלא (מ"צדק), בי' נגא דלא עסיק בה אינו מגנא אבוה (א מגלאו

* ר"ל ה"ר.

* אבסנ"ים מוזרים לאמר על בגלל המעשה עם התנאים בגין בסנ"ים בגאי מוכיח בגסון מוכיח בגסון בגסון בגסון